

*En bättre start för nyanlända barn –
Erfarenheter från projekt*

Begripligt för alla

Strömsund 2015 Begripligt för alla
Foto: Sara Adelhult (omslaget samt sid 13, 26, 36 och 51),
Hans Månsson (sid 48 och 49), Jämtlandstidningen (sid 25), Lars Blomqvist (sid 34).
Övriga bilder tagna av medarbetare i projekt Begripligt för alla.
Illustration Mia Nummelin Björklund (sid 8)

Hej!

Vi har i projekt *Begripligt för alla* arbetat med att sprida metod och metodmaterial som togs fram i vårt föregående projekt *Begripligt hela vägen (201201-201406)*.

Helhetssyn, dialog och delaktighet är viktiga aspekter i vårt dagliga arbete. Det övergripande målet är hela tiden att det enskilda barnets migrationsprocess ska vara begriplig hela vägen. Med det menar vi allt som händer både inuti och runtomkring barnet, allt från känslor till praktiska förändringar. Hur mår barnet? Hur mår familjen? Vad har hänt och vad händer nu?

Vårt syfte är att synliggöra barnen, att öka deras möjligheter att få sina behov tillgodosedda och rättigheter säkerställda.

Många av er använder vårt material idag och vi får positiv respons från många håll ute i landet. Vi är glada över alla tips och idéer vi får från användare på hur övningar kan anpassas eller hur en gruppaktivitet kan organiseras. Under projekttiden har vi haft möjlighet att utveckla vårt arbete än mer. Vi vill därför i den här skriften passa på att dela med oss av våra erfarenheter.

Strömsund, juni 2015

Elisabeth Lindholm

Projektledare

Barnkonventionen

Barnkonventionen är tydlig, barn är egna individer med egna rättigheter, och deras rättigheter ska alltid respekteras. Som barn räknas alla människor som inte fyllt 18 år. Konventionen består av 54 artiklar som alla är lika viktiga och utgör en helhet, men det finns fyra grundläggande och vägledande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn:

Artikel 2 - Alla barn har samma rättigheter och lika värde.

Artikel 3 - Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.

Artikel 6 - Alla barn har rätt till liv och utveckling.

Artikel 12 - Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.

UNHCR

Förenta Nationernas flyktingorgan UNHCR räknar med att ungefär 60 miljoner människor är på flykt 2015 undan krig, terror och miljökatastrofer. En del av dem kan omöjligt återvända till sitt hemland och kan inte heller skapa sig en dräglig tillvaro i landet där de sökt skydd. Tack vare avtal med omkring 25 länder kan UNHCR varje år hjälpa cirka en procent av alla dessa flyktingar till ett nytt liv i ett tredje land.

Kvotflykting/Vidarebosatt

De som via UNHCR får skydd i tredje land blir kvotflyktingar och får uppehållstillstånd direkt. De kallas också vidarebosatta eftersom själva systemet eller processen kallas vidarebosättning. Sverige har de senaste åren tagit emot mellan 1700 och 1900 kvotflyktingar per år och ungefär hälften av dem är barn.

Projektfakta

Projekt Begripligt för alla har pågått under tiden 1 januari 2014 till 30 juni 2015.

Mål:

- Sprida kunskap i Sverige och Europa om användningen av metod och material som utvecklats av projekt Begripligt hela vägen.
- Utveckla samverkan mellan olika aktörer i frågor som rör vidarebosatta barn och ungdomar.

Projektägare: Strömsunds Kommun

Finansiering: Europeiska Flyktingfonden och Strömsunds kommun

Projektledare: Elisabeth Lindholm

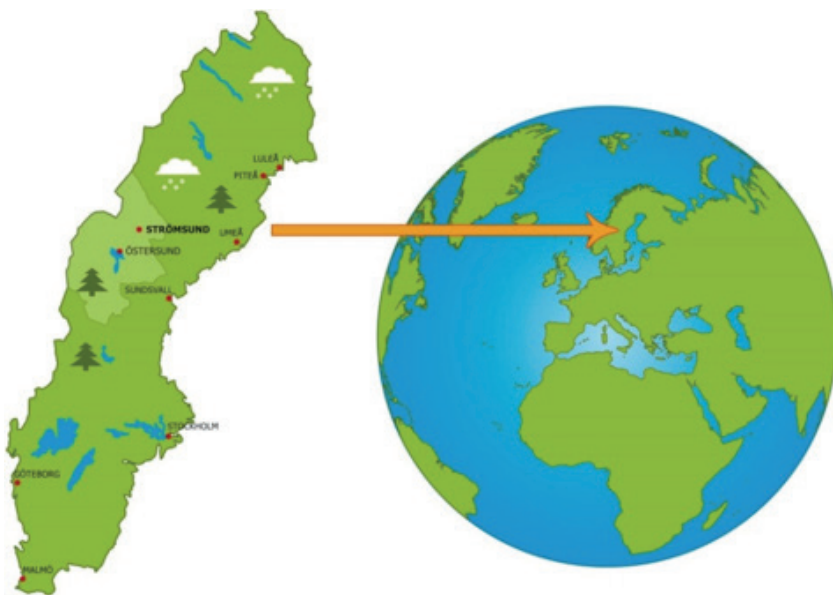
Projektmedarbetare: Anders Fabricius, Berit Holter, Jennifer Bennoit, Lisa Persson, Sara Edvardsson, Louise Ander (Rädda Barnen), Karin Holmquist, Ewa Sörlin och Ulrica Engholm.

Innehåll

Bakgrund	8
Att arbeta långsiktigt	11
Erfarenheter från att arbeta med materialet	17
Förhållningssätt	21
Att arbeta genom tolk	25
Metod och metodmaterial	29
Nu, då och sen	33
Sverigeprogram i världen och i Sverige	35
I mötet med föräldrar	40
Övriga insatser	44
Välkomstsamtalet	46
Kartläggning	47
Att arbeta med de riktigt små barnen	48
Spridning av metod och metodmaterial	51
Nätverk, Children in Migration	56

Bakgrund

I Strömsunds kommuns överenskommelse med Migrationsverket om mottagande och bosättning av nyanlända för 2015, finns 100 personer som anvisas av Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket, varav 32 egenbosatta. Verksamhet för ensamkommande barn startades upp 2010. Kommunen har tre HVB-hem med totalt 28 platser för ensamkommande barn 12-17 år.

Fram till för ett par år sedan, innan antalet asylsökande i landet ökade drastiskt, var upp till 90-95% av de nyanlända i kommunen vidarebosatta. Därför har de utvecklingsområden som rör nyanlända barn och ungdomar haft sin utgångspunkt i just vidarebosattas situation.

Sedan år 2000 har kommunen drivit utvecklingsarbete med fokus på integrationsfrågor när det gäller bl.a. arbetsmarknad, frågor, demokrati och social sammanhållning, kris- och traumarelaterad problematik och inte minst barn och ungdomar. Redan 2006 började personal och ansvariga för flyktingmottagningen att diskutera behovet av att arbeta mer med och för de nyanlända barnen. Strömsund har sedan dess varit drivande när det gäller utvecklingsarbete för vidarebosatta barn. Det upplevdes tidigare att fokus vid mottagande mestadels handlat om de vuxna och barnen sågs i processen ofta som bihang och inte som egna individer med behov och rättigheter.

Tanken bakom utvecklingsarbetet i projekten *Begripligt hela vägen* och *Begripligt för alla* har varit att bidra till ökad mottagningskapacitet i kommunerna, men även att lyfta barnperspektivet i arbetet med vidarebosättning. Barn och ungdomar är individer med lika stort behov av ett strukturerat och individualiserat mottagande som vuxna. De långsiktiga samhällsvinsterna av ett förbättrat och utvecklat mottagande av barn och unga ska inte underskattas. Vi har arbetat med att utveckla rutiner, metoder och material för att säkerställa att barn och unga får sina behov tillgodosedda och sina rättigheter säkerställda och vill med denna skrift dela med oss av våra samlade erfarenheter samt inspirera andra i arbetet med nyanlända barn och unga.

I det tidigare projektet *Barnintroduktion i Jämtlands län* som stöddes av *Europeiska Flyktingfonden* (ERF) fokuserades till stor del på *vad* som ska göras för de nyanlända barnen - struktur. Det efterföljande projektet *Begripligt hela vägen*, som också stöddes av ERF, handlade om *hur* det kan göras - metod. En av projektets framgångsfaktorer var ett mentor-team bestående av två socionomer och en pedagog. Projektmedarbetarna fick genom arbete i projekt *Begripligt för alla* sammanfatta och sprida resultat, metoder och erfarenheter.

Den här skriften kan användas som ett komplement till *Begripligt hela vägen – metod- och materialbok för arbete med nyanlända barn och ungdomar (2014)* samt till *Nu, då och sen – arbetsbok för nyanlända barn (2014)*. För att ta del av material och få mer information om de olika delar som beskrivs framåt, hänvisar vi till vår hemsida www.begripligt.nu

Att arbeta långsiktigt

Vi kommer här att beskriva några av de erfarenheter vi fått genom vårt arbete i projekten *Begripligt hela vägen* och *Begripligt för alla*. Vi vill också beskriva hur vi organiserat arbetet för att det ska kunna införlivas i ordinarie verksamheter.

Vi upplever att det sätt som kommunen är organiserad på, underlättar genomförandet av insatser och utvecklingsarbetet i stort. Framtids- och utvecklingsförvaltningen i Strömsunds kommun ansvarar bl.a. för gymnasieskola och all vuxenutbildning, Förvaltningen har en utvecklingsavdelning som förutom flyktingmottagning och boende för ensamkommande barn även ansvarar för alla utvecklingsfrågor och projekt som rör integrationsområdet. Representanter från både kommunala och externa verksamheter har funnits i projektens styrgrupper. Som exempel kan nämnas chef för kommunens Barn- och utbildningsförvaltning samt verksamhetsutvecklare för Rädda

Barnen Region Nord.

Tanken är att andra kommuner och verksamheter i landet ska kunna utgå från våra förslag på arbetssätt, få inspiration och sedan anpassa utifrån den egna organisationen.

Vi är medvetna om att inte alla har möjlighet till samma resurser, att det finns olika förutsättningar i olika kommuner. Därför är materialet och vårt förslag på

”Är kanske svårt för er att ge svar på, men jag funderar på hur man kan applicera det här i kommuner utan projekt.”

upplägg flexibelt och lätt att anpassa utifrån de förutsättningar man har i sin verksamhet. Det viktigaste är att ha barnet i fokus.

Att driva utvecklings- och förändringsarbete har många utmaningar. Hur skapar man en långsiktig hållbarhet i arbetet? Hur skapas förutsättningar för positiva förändringar som håller i sig över tid?

För att kunna få en långsiktig hållbarhet i arbetet med vidarebosatta barn och ungdomar måste ett antal faktorer finnas på plats och utvecklas.

Struktur/Vad ska göras? När ska det göras? Vem ska göra det?

Strukturen måste man vara överens om på alla nivåer i organisationen och det bör vara dokumenterat hur verksamheterna ska se ut. På så vis överlever arbetet personalförändringar och eventuella omorganisationer.

Metod - Hur ska det göras? Metodiken, själva arbetets utförande, är beroende av behoven hos dem vi möter och av personalens kompetens.

Värdegrund - Förankring i djupare värden, mänskliga rättigheter och barnkonventionen.

Kunskapsplattform - Professionalism, yrkesskicklighet och relationskompetens

Personalen behöver ha kompetens på en professionell nivå, kunskap om material och om sitt yrkesområde. Men det finns även behov av kompetens på en relationell nivå, att som människa ha tillräcklig relationskompetens och empati för att möta andra människor på ett sätt som gör, att det man vill förmedla når fram och landar. Här blir värdegrund och kunskapsplattform mycket viktigt för arbetet. Var och en behöver förstå varför de utför sina arbetsuppgifter och vilka de långsiktiga målen med arbetet är. Det måste också på organisationsnivå finnas motivation och förståelse för arbetet.

För att resultaten ska finnas kvar även efter att ett projekt avslutats, gäller det att ha nått tillräcklig förankring för såväl struktur som metod och värdegrund samt att berörd personal fått de grundläggande kunskaper som behövs för att arbeta utifrån det arbetssätt som projektet tagit fram. Annars är risken stor att projektets avtryck blir litet eller uteblir.

Begripligt hela vägen och Begripligt för alla har arbetat på alla nivåer. En struktur och metod har utarbetats och processats fram i ständig dialog mellan yrkesverksamma och målgruppen - de nyanlända barnen och föräldrarna. Resultatet har i sin tur förankrats på politisk nivå samt med berörda chefer.

Tillsammans lär vi av varandra och skapar en grund för en ständig kompetensutveckling för samtliga. Att lära av varandra ger förståelse för olika yrkesroller och skapar en god plattform där personer kan gå in och stötta om behov uppstår. En viktig del i lärandet är att kunna se helheten. Att förstå sin egen roll och vikten av de egna arbetsuppgifterna skapar nya kreativa idéer,

lösningar och frågeställningar som kan leda till att utveckla verksamheten ytterligare och bidra till att målgruppens behov tillgodoses.

Begripligt för alla har deltagit i genomförandet av ett stort antal kompetenshöjande insatser både inom och utanför kommunens verksamhet. Målet med detta har varit att bygga en gemensam kunskaps- och värdegrund där helhetssyn varit ett av ledorden.

Helhetssyn innebär bland annat att få många bitar att fungera för att de komplexa behoven ska kunna mötas på det enskilda barnets villkor. Helhetssyn innebär också att inte se på barnen utan sitt sammanhang, utan som en del av en familj. Föräldrastöd och föräldraverksamhet stöttar även barnen samtidigt som föräldrarnas etablering underlättas av att barnens behov möts av samhället. De kompetenshöjande insatserna har lett till en ökad medvetenhet bland medarbetarna kring alla dessa aspekter.

Arbetet i våra projekt har utmynnat i en permanent verksamhet, Resurscentrum Integration (RCI), som organiserar stöd till:

- förskola, grundskola och gymnasieskola
- andra verksamheter som möter nyanlända barn, ungdomar och deras familjer
- enskilda barn, ungdomar och deras familjer

RCI ska bevaka och stötta kunskaps- och kompetensutveckling inom området nyanlända barn och erbjuda stöd både till verksamheter och till individer.

RCI ska även säkerställa att strukturer och metoder som tagits fram i de olika utvecklingsprojekten används och att det finns ett aktivt strukturerat arbete för att möta nyanlända barns behov av en begriplig migrationsprocess.

I Strömsunds kommun har projekten lett till en utökad samverkan mellan flyktingmottagande och RCI, mellan socialtjänsten och RCI samt mellan skolan och RCI. Denna samverkan är ännu inte formaliserad men det finns en ökad känsla hos medarbetarna av att man vet vart man kan vända sig och vem som ansvarar för vad. RCI märker att socialsekreterare, skolpersonal, och även personal från Familjecentralen oftare tar kontakt för att diskutera och bolla tankar kring familjer och enskilda barn.

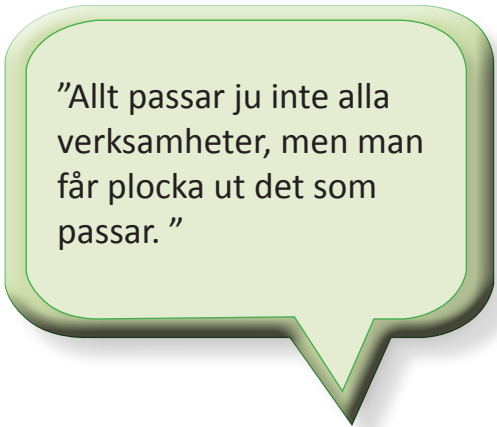

Erfarenheter från att arbeta med materialet

Det material vi använder i projekt *Begripligt för alla* är det material som tagits fram i *Begripligt hela vägen*. Under tiden projektet pågått har vi fortlöpande utvärderat och reflekterat kring materialet och dragit nya erfarenheter utifrån varje grupp eller enskild vi mött. Detta stärker det vi tidigare betonat – att varje grupp och varje enskild är ensam i sitt slag och det är viktigt att anpassa sin verksamhet utifrån varje unik situation. Materialet är enkelt att anpassa utifrån förutsättningarna i varje möte. Vi har ändå dragit slutsatser som kan anses allmängiltiga.

Övningar och uppgifter som är tänkta för en viss målgrupp kan vara alldeles utmärkta att använda för en helt annan. Exempelvis kan övningarna kring känslor i arbetsboken *Nu då och sen* med fördel användas även i en föräldragrupp.

”Allt passar ju inte alla verksamheter, men man får plocka ut det som passar.”

Materialet ur *Jag, vi och samhället* tänkt för barn och ungdomar, kan användas för en föräldragrupp eller i helklass i skolan under ett specifikt arbetsområde. Under temadagar kring kärlek, sex och samlevnad i kommunens gymnasieskola kommer passet kring hälsa och pubertet användas.

Andra övningar kan tas bort eller ersättas om de av olika anledningar inte passar in. Några texter kan vara lite för svåra och lite för långa, vilket kan vara besvärligt då man arbetar genom tolk. Det går att lösa genom att språkanpassa och korta ner texterna.

Vi har sett värdet av att under det första 1-1,5 året när man följer barnen fundera på vad som är viktigt för just detta barn. Finns det något vi missar, något behov som vi inte lyckas fånga upp i våra verksamheter? Det ger oss möjlighet att i slutänden göra *Ung här och nu* anpassat efter varje enskilt barns behov. Exempelvis har vi konstaterat att några flickor i våra verksamheter är i behov av att arbeta jagstärkande och identitetsstärkande. Då har vi en möjlighet att samla de flickorna och genomföra en gruppverksamhet som fokuserar på just detta.

Att komma som nyanländ till ett nytt land och en ny ort kan innebära ändrade förutsättningar och en mängd utmaningar. I mötet med nyanlända är det viktigt att vara medveten om de extrema skillnader som kan förekomma. Det underlättar förståelsen för en del av de utmaningar nyanlända möter.

Att komma som kvotflyktning från Iran till Sverige kan betyda en resa från ett myller av människor, dofter och ljud till tystnad och folktomma gator. Barn vi mött har exempelvis berättat om skillnaden i dagsljus och vilken påverkan det kan ha. Samtidigt som nyanlända berättar om olika utmaningar de möter i Sverige, får vi även höra exempel på saker som upplevs vara bättre än på platsen man vistades innan. Att få möjlighet att reflektera kring likheter och skillnader är inte detsamma som att behöva välja vad som är bättre eller sämre. Både nu, då och sen har sina fördelar och nackdelar.

En tydlig illustration av ändrade förutsättningar är skillnaden mellan Stora basaren i Teheran och Storgatan i Strömsund. Skillnad i klimat och befolkningstäthet är några exempel på de kontraster som många nyanlända upplever.

Vidarebosatta barns svar på frågan: Om du skulle åka tillbaka och berätta något för ett annat barn som ska komma hit till Sverige, vad skulle du berätta då?

"Trafiken, där var det massor med bilar och här var det inte några alls."

"Det är fantastiskt här, här kan jag ju andas. Jag kan gå ut och jag kan andas!"

"Man behöver inte vara rädd och det finns bra skolor. Man slipper slag."

"Vädret! Man ska sola mycket där man är för här finns ingen sol. När det är mycket mörkt så blir man lite konstig, förstår du? Man känner sig lite ledsen. Vi har ju bott i ett land där det är ljus hela tiden."

Förhållningssätt

Att ge barnen och ungdomarna enskilt stöd eller möjlighet att delta i gruppverksamhet behöver varken vara tids- eller resurskrävande om man ser mottagande av nyanlända barn som en helhet och tänker långsiktigt.

Som vi ser det gäller det att barnen får känna sig hemma här och nu i samhället och det nya landet utan att släppa kontakten med sitt ursprung. Det handlar om att känna sig hemma utan att behöva glömma bort tidigare erfarenheter, språk och minnen. Det handlar också om att stärka barnets identitet och trygghet. Vem är jag i allt det nya? Vad är viktigt för mig? Var har jag varit, var är jag nu och vad kommer att hända? Med en stark identitet och en grundtrygghet är det lättare att ta till sig nya kunskaper och våga reflektera.

Det är viktigt att inte "föreläsa" för barnen eller värdera information man får från dem. Om man är öppen och intresserad blir barnen och ungdomarna mer villiga att berätta och mer delaktiga i det som händer.

Vår verksamhet arbetar utifrån ett antal ledord som hela tiden genomsyrar allt vi gör. Vi har dem med oss i varje enskilt möte och i varje gruppverksamhet:

Relationsskapande

Dialog

Delaktighet

Repetition

Reflektion

Alla ledorden går in i varandra och de hänger ihop. Det går inte skapa relation om den man möter inte blir hörd och får vara delaktig. Det är oftast svårt att skapa delaktighet om det inte ges möjlighet till repetition och reflektion.

Vi arbetar dialogbaserat, flexibelt, interagerande och gruppmetodiskt. Att arbeta gruppmetodiskt har många fördelar. Dels ger processen i gruppen ett mervärde som inte fås vid enskilt individuellt stöd, dels är det mer resurseffektivt att träffa flera samtidigt istället för att träffa alla en och en. Flexibiliteten återspeglas i materialet men också i hur vi väljer att använda det. Vi anpassar material, möten, samtal och arbetssätt utifrån dem vi möter och vi kan vid behov snabbt ändra vår planering.

Det är viktigt att vara här och nu och möta deltagarna där de befinner sig i stunden. Vårt fokus måste också vara de erfarenheter, tankar, känslor, farhågor och förhoppningar den eller de vi möter har och det måste vara överordnat de planerade teman som finns för varje träff.

”Under en föräldragrupp märkte vi att deltagarna var ofokuserade och vi uppfattade att något oroade dem. Det visade sig att de hört talas om att det skulle bli nyval i Sverige och de var oroliga för vad som skulle hända med deras uppehållstillstånd om främlingsfientliga partier vann valet. Skulle de bli tvungna att åka tillbaka? Skulle de förlora sina uppehållstillstånd? Vi kunde efter ett kort samtal lugna dem och försäkra dem om att permanenta uppehållstillstånd är permanenta och att ett nytt val inte skulle förändra detta. Samtalet ledde sedan vidare in på anknytning och situationen i hemlandet innan vi gick vidare med ursprungsplaneringen.”

Ulrica, projektmedarbetare

Det är också viktigt att i varje möte vara medveten om vems referensramar man utgår ifrån. Är det ens egna eller deltagarnas? Det som är självklart för en själv är inte självklart för alla. I gruppaktiviteter har vi ibland upptäckt att vi inte i förväg reflekterat tillräckligt över oss själva eller de övningar vi valt att använda. Det kan dels leda till att en övning hamnar på fel nivå

eller har fel inriktning, dels att vi som enskilda gruppleddare inte är medvetna om egna eller deltagares eventuella reaktioner.

Som yrkesperson är det oerhört viktigt att vara närvarande och ha självkännedom, att veta var gränserna mellan att vara personlig och professionell går. Personliga kvaliteter bör lyftas in i arbetet. För att skapa ett bra möte är det en förutsättning att vara öppen och nyfiken på andra människor och också att kunna bjuda på delar av sig själv och sitt eget liv på ett sätt som känns bekvämt.

Det är rätt och helt okej att berätta händelser från sitt eget liv, att dela med sig av sina egna erfarenheter. Samtidigt måste det vara ett medvetet val. Vi måste veta varför vi gör det och i förväg ha tänkt igenom vad vi är beredda att dela med oss av. Barn och ungdomar uppfattar direkt om man inte är riktigt närvarande och då förloras genast deras intresse. och närvarande.

*Projektmedarbetare
Ulrica visar upp ett
arbete gjort tillsammans
med barn under Jag, vi
och samhället.*

Att arbeta genom tolk

I vårt arbete får vi ofta frågor kring att arbeta genom tolk. Många berättar att de i sina verksamheter måste vara sparsamma och inte har utrymme att använda tolk- och översättningstjänster. Dock anser vi att en viktig del i att arbeta

”Hur använder ni tolk och när gör ni det?”

långsiktigt är att säkerställa att personen du möter förstår och att du själv blir förstådd. De resurser som satsas på ömsesidig kommunikation betalar snabbt tillbaka sig både ekonomiskt och i mänskligt värde.

Ska vi använda plats-tolk eller telefontolk?”

Barn ska ha möjlighet att förstå men även möjlighet att uttrycka sig. Det är lätt att tro att barn har en större ordförståelse än vad de faktiskt har. Känslospråket sitter i modersmålet och även om barnet kan

följa med i en allmän diskussion och har god språkförståelse för det som sägs, är det inte säkert han eller hon kan uttrycka sina upplevelser och känslor på det nya språket.

Vi anser att tolk och språkstöd används för lite i olika verksamheter. Det är nödvändigt om barn ska kunna vara delaktiga och ha medinflytande. Däremot har vi med tiden sett värdet av att kunna göra en avvägning kring när det verkligen behövs. Ibland

går det alldeles utmärkt att arbeta utan någon som hjälper till med översättning. Det som skulle göras kanske inte blir exakt likadant som om vi arbetat genom tolk, men minst lika bra och ibland kan en tolk utgöra ett extra hinder.

Under vår första lovaktivitet hade vi ingen tolk att tillgå. Barnen som deltog hade varit i Sverige olika länge och kunde olika mycket svenska. Vi utmanades i att vara kreativa för att kunna förmedla information och ha en dialog med barnen. Vi använde kroppsspråk, rollspel, bilder och barnens egen vilja att hjälpa varandra. Automatiskt skapades en tillåtande och relationsskapande miljö. I arbetet med följande grupper använde vi tolk. Det var enklare att utvärdera materialet och aktiviteterna och ungdomarna och barnen förstod mer av det vi ville förmedla i form av kunskap och information.

Inför en föräldrargrupp var vi mycket bestämda med att vi endast skulle arbeta med platstolk. Vid ett tillfälle då platstolken i sista sekunden fick förhinder, använde vi oss istället av en telefontolk. Efteråt såg vi fördelar även med det arbets sättet. Vi konstaterade att vi på ett annat sätt än tidigare kunnat säkerställa att alla blev hörda då deltagarna automatiskt pratade en och en. Vi använde oss också av fler ”rundor” när deltagarna i tur och ordning fick säga sin mening, för att underlätta för tolken. Detta var en ny erfarenhet som återigen visar att det är klokt att inte vara så bestämd i sina åsikter i förväg.

Ungdomsgrupp Ung här och nu.

Barngrupp Jag, vi och samhället.

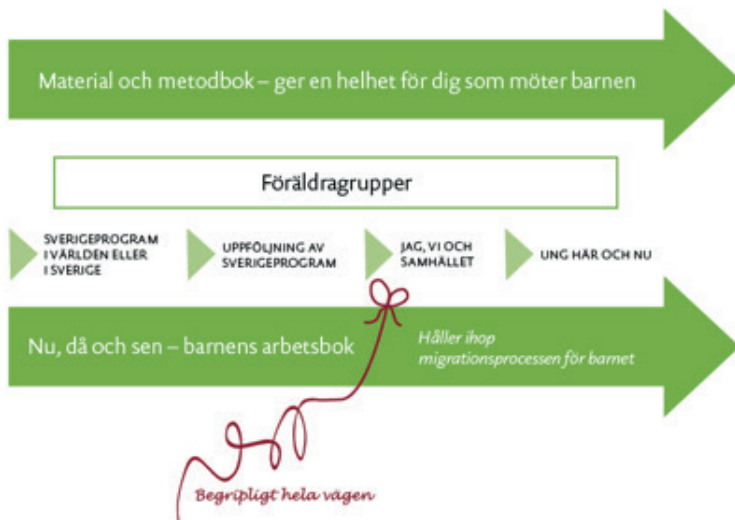
Begripligt hela vägen

METOD- OCH MATERIALBOK FÖR
ARBETE MED NYANLÄNDA BARN OCH UNGA

Metod och metodmaterial

Vår metod bygger på ett förhållningsätt där helhetssyn, dialog och delaktighet är viktiga aspekter i arbetet.

Det övergripande målet är hela tiden att det enskilda barnets migrationsprocess ska vara begriplig hela vägen. Med det menar vi allt som händer både inuti och runtomkring barnet, allt från känslor till praktiska förändringar.

Materialet – de pedagogiska verktygen – består av sex delar: *Sverigeprogram*, *Uppföljning av Sverigeprogram*, *Jag, vi och samhället*, *Ung här och nu*, *Nu, då och sen* och *Att vara förälder*. Delarna blir hållpunkter på vägen under det nyanlända barnets första två år i Sverige.

Tillsammans med andra barn och en eller flera vuxna får det nyanlända barnet möjlighet att gå igenom alla delarna. *Sverigeprogram* med information om det nya landet blir den naturliga startpunkten. Sedan fortsätter det i olika gruppverksamheter – exempelvis *Jag, vi och samhället* där gruppen diskuterar hur samhället fungerar och hur barnen själva fungerar i samhället samt arbete i barnets egen bok "*Nu, då och sen*".

Parallellt med alla insatser för barnen erbjuds föräldrarna att delta i gruppverksamhet. Där tar vi upp liknande ämnen som med barnen samt diskuterar synen på föräldraskap och vilka förväntningar det kan finnas på en förälder i Sverige.

Syskonen Hamud i Nairobi, Kenya 2013 samt i Strömsund, Sverige 2015.

Nu, då och sen

För att hålla ihop migrationsprocessen för barnet har vi skapat en arbetsbok. Boken har många medförfattare då alla barn som deltagit i våra verksamheter på ett eller annat sätt har bidragit till den.

Titeln är tydlig – här vill vi hjälpa barnet att binda ihop nuet med dåtiden – och med drömmar och planer för framtiden. *”Nu, då och sen”* blir ett redskap för att jobba med identitet och framtidstro samtidigt som den ger möjlighet att träna språket och viktiga begrepp.

Det behövs en engagerad vuxen som hjälper barnet att arbeta i boken med jämna mellanrum under de första två åren i Sverige. Vi tänker oss att det kan vara olika i olika kommuner, utifrån vad som passar bäst för barnen och organisationen. På en ort kanske det är en pedagog på fritids eller en klasslärare, på ett annat ställe kanske det är en ideell organisation som väljer att arbeta i böckerna tillsammans med barnen.

Nu handlar om att vara närvarande och klara utmaningarna i vardagen, i det liv man lever nu. På de sidor som fokuserar på nuet får barnet arbeta med fakta om hur det nya landet fungerar, till exempel när det gäller rättigheter, årstider och hälsovård. Här ges också möjlighet att reflektera över känslor och beteenden. Det handlar om att förstå sig själv, förstå andra och även om att förstå samhället.

Då handlar om att bli uppmärksam på de resurser som finns i form av kunskaper, erfarenheter och minnen som barnet har med sig från den plats eller de platser där hon eller han levde tidigare. Syftet med övningarna i boken är att ta vara på resurserna och integrera dem i nuet. Vad är jag duktig på? Vad är jag stolt över? På dessa sidor lyfter vi fram resan till Sverige, familjen, högtider och hemmet. Barnet får möjlighet att reflektera och jämföra med det som är nu, fördelar och nackdelar med det nya och det gamla. Det blir också en hjälp att minnas delar av sin barndom, när alla omständigheter runtomkring förändrats.

Sen handlar både om att tillåta sig att ha drömmar och att förstå att det jag gör nu lägger en grund för – och påverkar – hur framtiden kan komma att se ut.

Utifrån en stadig förankring i nuet och med dåtidens resurser i ryggen kan barnet ta avstamp mot framtiden.

Sverigeprogram i världen och i Sverige

Barn har ofta liten möjlighet att påverka sin vardag och de beslut som vuxna fattar åt dem. I samband med flykt eller flytt till ett nytt land är det mycket att tänka på för alla inblandade och man kan inte räkna med att de vuxna runtomkring barnen har möjlighet att svara på alla frågor och funderingar. De vuxna kan vara fullt upptagna av praktiska frågor och sina egna känslor. Då finns det kanske inte utrymme för barnens oro. Barnens funderingar kan exempelvis handla om vart i världen de ska flytta, eller om de redan flyttat - var i världen de befinner sig, hur det kändes att lämna släkt och vänner eller hur familjen ska försörja sig. Det kan också vara tankar på hur skolsystemet fungerar i det nya landet eller vilka kläder som han eller hon ska ha på sig. I det här läget behöver barnen få ställa alla sina frågor, få svar och möjlighet att reflektera – för att förstå det som händer och det som ska hända. Tanken med *Sverigeprogrammet för barn* är att skapa trygghet och bättre förutsättningar för barnen att hantera sin situation. Att vara förberedd på det som ska ske ökar också möjligheten att så snabbt som möjligt komma igång med den egna processen.

När det är möjligt att samla kvotuttagna flyktingar till gemensamma förberedelseprogram skickar Migrationsverket delegationer med uppdrag att genomföra s.k. Sverigeprogram inför kvotflyktingarnas resa till Sverige.

I samarbete med Migrationsverket tog projekt *Begripligt hela vägen* fram ett helt nytt informationsmaterial för vidarebosatta barn och ungdomar. Syftet med *Sverigeprogrammet för barn* är att ge en bild av hur vardagen i Sverige ser ut samt skapa en dialog och diskussion kring detta. Informationsmaterialet är tänkt att täcka den allra första tiden i Sverige. Materialet innehåller fotografier och kort information om det svenska samhället, om skolan, bostäder, fritidsaktiviteter och mycket annat. Materialet är packat i en grön väska som Migrationsverkets informatörer tar med sig när de reser ut i världen.

Sverigeprogrammet ger också möjlighet för mottagande kommun att följa upp den information barnen fått innan resan till Sverige. Om mottagande kommun vet att de vidarebosatta som kommer till kommunen fått *Sverigeprogram* så har också barnen i någon form tagit del av det material som tagits fram i *Begripligt hela vägen*.

Om Sverigeprogrammet:

”Jag har använt Sverigeprogramsmaterialet i grupp med barn och ungdomar. Jag såg ingen anledning till att anpassa materialet då det fungerade mycket bra. Jag gillade bilderna och det stöd de gav vid informationen. Det var ”färdigt” och det behövdes inte så mycket inläsningstid inför passet.”

Barn i Uganda som ska vidarebosättas till Sverige tar del av information om Sverige med hjälp av projektets gröna väska (2014).

Innehållet i den gröna väskan

När Migrationsverket inte haft möjlighet att skicka informatörer ut i världen kan *Sverigeprogrammet* istället ges på plats i Sverige, någon av de första dagarna efter ankomst.

Projekt *Begripligt hela vägen* har även tagit fram ett uppföljande material. Syftet med *Uppföljning av Sverigeprogram* är att repetera, fungera relationsskapande samt ge barnen och ungdomarna en möjlighet att reflektera över frågeställningar som: Hur tänkte jag då? Hur upplevde jag Sverigeprogrammet? Vad funderade jag på då? Vad funderar jag på nu? Vad trodde jag om Sverige och hur var det egentligen?

”Det blir uppenbart när vi träffar barn och ungdomar att det är viktigt med information och diskussion. Det är också viktigt att upprepade gånger få utrymme att reflektera över något man varit med om. När vi nyligen pratade om resan till Sverige med några ungdomar som kom till Strömsund för ett år sedan framkom det att en av flickorna varit rädd under hela resan och inte sovit en enda minut under två dygn. Detta har hon inte berättat tidigare trots att vi pratat om resan flera gånger.”

Sara, projektmedarbetare

Projektmedarbetare Sara och Berit Tenggren, lärare i förberedelsegrupp, har Sverigeprogram i Sverige för nyanlända barn från Burma.

I mötet med föräldrar

”Ett samhälle som vill bry sig om sina barn måste vårda sig om deras föräldrar.”

John Bowlby, Maternal care and health

”Det gäller att fokusera arbetet på hela familjen och att alltid se barnen i sitt sammanhang.”

Lars Dencik, professor i socialpsykologi

Föräldrar ansvarar för sina barn. Det mottagande samhället måste tillsammans med föräldrarna skapa möjligheter att kunna utöva ett gott föräldraskap utifrån nya förutsättningar i det nya landet. I mötet med nyanlända familjer är det av yttersta vikt att ha en helhetssyn kring hur familjen kan stötts på bästa sätt. Projektet har mött familjer där små insatser i början kunnat göra stor skillnad i vad som senare hänt i familjen.

Syftet med föräldragrupsverksamheten *”Att vara förälder”* är att stärka nyanlända föräldrar i deras föräldraroll och öka deras förutsättningar att bli delaktiga i samhället. I verksamheten ges föräldrarna utrymme att samtala, diskutera och dela med sig

av sina tankar, erfarenheter och åsikter – samtidigt som de får information om exempelvis skolsystemet, samhällsförändringar genom tid och hur man ser på barnuppfostran i Sverige. Projektet har också sett vikten av att tidigt prata om regelverk och lagstiftning i Sverige, vad man får och inte får göra. Finns motsvarande regler i de länder föräldrarna kommer ifrån? Det är viktigt att möta föräldrarnas tankar kring detta. För att kunna göra detta på ett bra sätt krävs att gruppledarna kan vara öppna och fördomsfria och inte värdera det som framkommer under en diskussion utan istället föra ett öppet och förutsättningslöst samtal.

Alla föräldrar vill det bästa för sina barn, och när man kommer till ett nytt land behöver man diskutera dessa frågor och få kunskap om hur det ser ut och fungerar här. Vad förväntas av mig som förälder? Vad får jag göra? Vad är jag skyldig att göra? Vad får jag inte göra? Vad händer med mina barn i samband med migrationen? Vilka är de vanliga reaktionerna i familjer som migrerar?

”Det är så stressigt här, jag känner stress alltid. Lämnar barnen på dagis, går på skolan, på praktik, hämtar barnen. Jag studerar när jag kommer hem. Så mycket hela tiden. Vi tittar på klockan hela tiden. Så var det inte där vi bodde förut.”

Karim, deltagare i föräldragrupp

"Vi har fått prata om det vi var oroliga för och ni har talat om saker som vi behöver veta. Det är mycket bra! Vi är tacksamma allihopa"
Sofia, deltagare i föräldragrupp

"När jag började i projektet var jag helt inställd på vikten av att jobba med barnen, att möta barnen och att finnas för dem. Ju längre tiden gått desto mer uppenbart blir det att vi måste arbeta mer med föräldrarna.

Sara, projektmedarbetare

Om Att vara förälder:

"Jag saknar inget i materialet men det är svårt för många att tänka i "linjer" i övningen livslinjen. Deltagarna hade även haft svårt när de skulle göra övningen om "Barns grundläggande behov" innan de hade enats om att vissa behov finns i alla åldrar. Delen "Svårt att vara förälder" var deltagarna mycket nöjda med och här kom deras rädsla för att deras barn kan bli omhändertagna upp till diskussion vilket var väldigt bra och viktigt att diskutera."

Projektmedarbetare Sara och Ulrica tillsammans med somaliska föräldrar efter föräldragrupsverksamhet 2015.

Övriga insatser

Vi har under projektets gång även deltagit i andra aktiviteter och haft andra insatser än de som beskrivs i *Begripligt hela vägens* metodbok.

Projektets mentorteam har deltagit när flyktingmottagningen åker till flygplatsen för att hämta vidarebosatta barnfamiljer som ska flytta till Strömsund. Fördelen med att vara med vid det tillfället är möjligheten att direkt skapa en relation. Under intervjuer som genomfördes i *Begripligt hela vägen* framkom att barnen alltid minns vem som hämtat dem och visat dem till den nya lägenheten. Det bygger en bra grund för det fortsatta arbetet.

När vi sitter på bussen och har en längre resa tillsammans kan vi se hur familjen reagerar på olika saker och vi får också veta vilken information som familjen redan fått. Vi ser hur föräldrar och barn knyter an till varandra, hur de ser ut att må efter denna ibland långa resa. Vilka frågor ställer de? Orkar de ställa frågor över huvudtaget? Ibland hinner vi räkna lite med barnen på svenska och prata om skolan. Resan tillsammans ger oss möjlighet att tidigt se om barnet eller familjen är i behov av olika former av insatser från exempelvis hälso- och sjukvården.

Vi är med i deras första möte i sin bostad och kan om det behövs visa hur saker och ting fungerar. Vi är någon de kan säga hej till exempelvis i affären eller på gatan. För det fortsatta arbetet är detta första möte värdefullt, då det kan vara lättare för familjen att vid behov vända sig till någon som är bekant.

När man är med och möter barnet på flygplatsen vid ankomst är man ofta det första leendet barnet möter i Sverige, kanske den första person som är intresserad och fokuserar på barnet. Det tar lite längre tid att komma nära när man inte följt med till flyget och vi kan även se hur mycket barnet tyr sig till den som hämtat dem.

Ulrica, projektmedarbetare

Välkomstsamtalet

Projektet och framgent RCI genomför välkomstsamtal som erbjuds alla vidarebosatta barn som kommer till kommunen.

Välkomstsamtalet erbjuds i hemmet om familjen så vill, och är tänkt som en dialog med föräldrar och barn där de bland annat får diskutera sina förväntningar inför barnets förskola eller skola i Sverige. Familjen får information om förskola och skola, se foton från respektive verksamhet och ges möjlighet att ställa frågor.

Samtalet är byggt på fyra delar; *hemlandet, resan hit, Sverige* samt *information om skola och barnomsorg*. Det utgår ifrån en färdig samtalsmall med förslag på frågor. Om familjen ger samtycke överförs informationen till förskola eller skola inför inskrivning.

Samtalet genomförs i nära anslutning till att barnen kommit till Sverige, gärna under den första veckan. Barnet och föräldrarna får en förförståelse inför inskrivningssamtalet. På så vis skapas bättre förutsättningar för barn och familj att vara delaktiga.

Kartläggning

Projektets pedagog har genomfört en första övergripande kartläggning med alla vidarebosatta barn som kommit till kommunen under projekttiden. Många gånger har pedagogen varit med vid hämtning eller välkomstsamtal och ser det som en stor vinst och fördel då det finns en etablerad kontakt som underlättar i testsituationen då eleven blir mer avslappnad. Materialet som används är inte komplett men ger ändå en ganska klar bild av var eleverna har sina styrkor.

Projekt *Begripligt för alla* konstaterar att kommunen fortfarande har en del att arbeta med då det saknas rutiner i hur vi går vidare och vad gör vi av det vi faktiskt får veta under kartläggningarna. Gör vi verkligen allt vi kan för att varje elev ska få utvecklas individuellt och på den nivå han eller hon befinner sig?

Att arbeta med de riktigt små barnen

Projekt *Begripligt för alla* har även arbetat med små barn i förskoleålder. Vi har mött ett stort antal barn men även stöttat personal vid kommunens olika förskolor.

Det gäller alltid samma regler för alla barn oavsett vilken kontinent de kommer ifrån och under vilka förutsättningar de levt tidigare. Vad skulle ni gjort med ett svenskt barn? Vilka steg skulle ni vidtagit då? Det är enligt vårt synsätt alltid det första som måste finnas med i tankarna när vi ska utföra vårt arbete. Behöver vi senare ytterligare någon form av insatser, för att förklara, förtydliga eller möjligtvis utreda, tar vi beslut om det senare.

Bland annat har vi funnits med i arbetet med att starta upp en provisorisk förskola med majoriteten vidarebosatta barn. Vi har fungerat som bollplank för personalen och funnits med vid personalmöten, möten mellan personal och föräldrar, enskilt eller under föräldramöten. Vi har funnits på plats under ordinarie verksamhet för att handleda personal och göra observationer. Utifrån detta har vi haft möjlighet att föreslå lämpliga arbetssätt eller andra insatser.

En stor del av arbetet har handlat om att personalen ska känna sig mer trygg i sin yrkesroll. Personalen är skicklig och erfaren, men har saknat just perspektivet nyanlända. Att då sättas in i en situation där en hel förskolegrupp nyanlända barn och deras föräldrar skall mötas i verksamheten är en stor utmaning. Utmaningen utgörs av kulturella skillnader, att aldrig tidigare

ha lämnat ifrån sig sitt barn som aldrig tidigare deltagit i organiserad verksamhet eller varit inomhus samt språkförbistringar. Vi har intervjuat personalen och dokumenterat deras upplevelser, utmaningar och positiva utvecklingsområden över tid. Detta för att kunna ta vara på erfarenheterna för kommande verksamheter. Projektet har kunnat finnas till hands för att tillhandahålla tips på aktiviteter, planering för att organisera utelek, förhållningssätt och kunskap kring tydlighet i kommunikation med både barn och föräldrar. En viktig slutsats som dragits av denna erfarenhet är att det finns behov av klara rutiner och stöd för både familj och personal.

Trygga föräldrar ger trygga barn och trygg personal ger också trygghet för barnet och föräldrarna i förskolan.

Det viktigaste är att våga fråga, våga agera och våga använda allt det du redan kan.

Jennifer, projektmedarbetare

Om Begripligt hela vägen och Begripligt för alla i Förskoletidningen 2015

Spridning av metod och metodmaterial

Under projekttiden har vi haft utbildningsinsatser och föreläsningar där vi mött personal från 52 olika kommuner i 16 län. Vi har själva organiserat olika utbildningsinsatser men även varit inbjudna av andra kommuner, myndigheter och organisationer att hålla föreläsningar. Exempelvis av Akademikerförbundet SSR, Migrationsverket, Rädda Barnen, Uppsala Universitet, Forsa Folkhögskola, Svenska Kyrkan, SOFI – samarbetsorganisationen för flykting- och integrationsfrågor och Center för skolutveckling, Göteborgs stad.

"Mycket intressant och ger idéer om möjlig samverkan inom fler kommuner"

"Inspirerande och intressant att höra om något som fungerar!"

"Bra och handfasta råd som man kan börja använda direkt. Bilder som samtalsstöd kommer vi att använda direkt."

"Har gett mig en inblick i nyanländas situation."

*Projektledare
Elisabeth Lindholm*

*Processledare
Anders Fabricius*

*Projektmedarbetare
Berit Holter*

Projektmedarbetarna Sara och Jenniffer föreläser om föräldragrupsverksamhet.

Vi har utgått från våra ledord i utbildningar och föreläsningar och vår känsla när vi är ute och möter andra yrkesverksamma är att det finns ett sug efter konkreta verktyg och metoder som direkt kan börja användas. Vi tror att vi delvis tillgodosett det behovet då vi delat med oss av hur vi arbetar i Strömsund.

Även om projektets syfte har varit att sprida vårt eget material och arbetssätt så finns ett mervärde och en effekt även för oss i att möta andra yrkesverksamma och andra verksamheter. Det erfarenhetsutbyte som sker i mötet med andra ger inspiration och nya idéer att ta med hem till den egna verksamheten. Det blir ett givande och tagande och ett ömsesidigt lärande.

Vi har även haft möjlighet att möta olika verksamheter i andra länder som möter nyanlända barn och ungdomar.

I England finns organisationen *Schools of sanctuary*, till vilken projekt *Begripligt för alla* blev inbjuden. Under projektets besök i Leeds och Birmingham berättade vi om vårt arbete och fick möjlighet att sprida den engelska översättningen av *Nu då och sen – My present, my past and future*. Materialet har också spridits till bl.a organisationer i Danmark, Tyskland, holland och Rumänien.

Projektet deltar även i the *SHARE Network*, bestående av europeiska regionala och lokala myndigheter och frivilligorganisationer som arbetar för vidarebosättning och integration. *SHARE* finansieras av *International Catholic Migration Commission* (ICMC) och *Europeiska kommissionen*. Metod och material har presenterats under seminarier samt på *SHAREs* hemsida www.resettlement.eu

Resurscentrum Integration kommer efter att projekt *Begripligt för alla* avslutas, fortsätta samarbetet med *the SHARE Network* och ICMC.

Children in migration

I *Begripligt för allas* arbete har även ingått att starta upp ett nätverk, *Children in migration*, med fokus på vidarebosatta barns och ungdomars introduktion till det nya samhället. Nätverket skapas med lokala, regionala, nationella och transnationella deltagare.

Syftet är att nätverket ska bidra positivt till den egna yrkesutövningen. För att anmäla sitt intresse att delta i nätverket, går det bra att göra det via vår hemsida www.begripligt.nu

CHILDREN
in migration

För information och material www.begripligt.nu
Vill du ha kontakt? Mejla till begripligt@stromsund.se

